

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОЛІНГВІСТИКИ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ЛОГОСФЕРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми формування культури мовлення (естетичної логосфери) учнів початкових класів на основі нейролінгвістики. Визначено, що “естетична логосфера” – це феномен, що відображає переживання особистості через трансформацію в її життя загальнолюдських норм і цінностей. Естетична логосфера покликана вивести людину зі сфери внутрішньої у зовнішній світ, в якому відбудеться зустріч з іншими людьми. Здійснено теоретичний аналіз особливостей технологій нейролінгвістики та практики її використання у навчально-виховному процесі молодого покоління. Висунуто припущення про те, що врахування психолінгвістичних особливостей пріоритетного сенсорного каналу слухачів: репрезентативних систем (аудіальних, візуальних, кінестетичних та дегітальних), на основі яких відбувається сприймання та відтворення особистістю інформації, дасть можливість вчителям початкових класів досконало сформувати естетичну логосферу нового покоління.

Ключові слова: нейролінгвістичне програмування, культура мовлення, логосфера, естетична логосфера, репрезентативні системи: аудіальна, візуальна, кінестетична, дегітальна.

Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Концепція педагогічної освіти, Концепція Нової української школи, Концепція національного виховання, а також концепції естетичного виховання та мовної освіти орієнтують школу на здійснення комплексу заходів щодо формування у нового покоління загальнокультурної грамотності, соціальної та громадянської компетентності, здатності реагувати мовними засобами на повний спектр культурних явищ – у навчанні, вдома, у вільний час, а звідси – і залучення до художньо-естетичної культури, до слова як засобу духовного самовираження індивіда, спілкування державною мовою, вміння усно і письмово висловлювати думки (через слухання, говоріння, читання, письмо).

Проблема культури мовлення завжди була у центрі посиленої уваги як психологів (Л. С. Виготський, М. І. Жинкін, І. О. Зимня, О. О. Леонтєв, С. Л. Рубінштейн, І. О. Синиця та ін.), так і лінгвістів та методистів (Н. Д. Бабиць, І. К. Білодід, О. М. Біляєв, С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюх, А. П. Каніщенко, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк, М. М. Пилинський, В. М. Русанівський та ін.).

Вченими досліджено психологічний та психолінгвістичний аспекти сприймання і породження мовленнєвого висловлювання, питання комунікативної якості мовлення, теорію мовної норми, особливості мовної та мовленнєвої культури особистості та суспільства загалом, а також лінгвістичні особливості культури мовлення індивіда.

Питання застосування прийомів нейролінгвістики в різних сферах життя людини вивчали зарубіжні фахівці (М. Аткинсон, Я. Ардуй, П. Врицен, Р. Дітлс, Е. Россі, Б. Е. Еріксон та ін.), вчені і практики (Е. Віль-Вільямс, Н. І. Голосова, М. С. Гринфельд, В. К. Зарецький, Л. Кроль, Є. Л. Михайлова, М. А. Павлова, В. В. Семенов, А. Н. Ситников, В. І. Ельмановіч та ін.).

Проблему врахування нейролінгвістичних особливостей в освіті досліджують К. Андреас, А. Д. Барбітова, Ю. Б. Гіппенрейтер, Дж. Гріндер, Р. Дилтс, С. В. Ковальов, Л. Ллойд, Дж. О’Коннор, Дж. Сеймор, М. А. Павлова, Ф. Пуселік, Б. Люїс та ін.

Іхні дослідження доводять, що цілеспрямоване використання методів і прийомів нейролінгвістики сприяє кращому усвідомленню, матеріалу, розвитку пам’яті, мислення, уваги та уяви, що в свою чергу впливає й на кінцеві результати навчальної діяльності.

Дослідниками висвітлено питання вдосконалення мовної майстерності студентської молоді та вчителів. Але, незважаючи на значну кількість досліджень, маловивченим залишається психолінгвістичний аспект формування краси слова саме учнів початкової школи, культури їхнього мовлення, естетичної логосфери молодших школярів; відзначається поверхневий характер діагностики нейропсихологічних детермінант розумових стратегій учнів, як основи формування естетичної логосфери; слабка деталізація педагогічних засобів управління навчальною діяльністю.

На нашу думку, врахування нейролінгвістичної спрямованості побудови мовленнєвого висловлювання дитиною, завдяки якому здійснюється: пізнання й оцінка об’єктивної реальності; створення ситуацій естетичного переживання, що містять у собі співтворчість, співчуття є однією з умов ефективного формування мовленнєвої культури учнів початкової школи.

Отже, *актуальність* дослідження зумовлена такими чинниками: потребою реалізації у процесі формування естетичної логосфери учнів основного призначення (сенсу) методів і прийомів нейролінгвістики і відсутністю для цього необхідного теоретичного обґрунтування; необхідністю комплексного використання нейролінгвістичних засад у процесі формування естетичної логосфери учнів і недостатньою розробкою їх у лінгводидактиці.

Метою нашої статті є теоретичний аналіз проблеми розвитку естетичної логосфери школяра на засадах нейролінгвістичного програмування.

Завданнями дослідження є:

- визначити особливості естетичної логосфери як складової культури мовлення індивіда;
- охарактеризувати основні риси нейролінгвістичних засад, як педагогічної технології;
- виокремити педагогічні умови застосування методів і прийомів нейролінгвістики у процесі формування естетичної логосфери учнів початкових класів.

У проблемі “мова і культура” збігаються інтереси багатьох антропоцентричних наук. Не можна вивчати людину поза її мовленням, яке виступає як реалізована внутрішня форма вираження культури, як засіб акумуляції її знань. Зустрічі з красою слова створюють умови, завдяки яким індивід може олюднити свої почуття.

Мовленнєва культура особистості формується у пошуку власного слова (вчинку), а не в запозиченні його в інших. Лише у випадку внутрішнього відгуку на слово воно матиме вплив на почуття й емоційну сферу перцепієнта. Отже, засобами естетики слова можливо й необхідно здійснювати розвиток емоційно-чуттєвої сфери учня, вчити його розуміти слово, людину, її одухотвореність, уявляти природу почуттів, краще розуміти співрозмовників, співчувати їм, тобто виховувати свій погляд на культуру й естетику.

Поглиблена робота над словом як виражальним засобом культури сприяє організації інтелектуальної діяльності учнів, що супроводжується емоційним напруженням. Збалансованість емоційного та інтелектуального допомагають учню відчувати, переживати слово, а не просто фіксувати його як зовнішню інформацію, використовуючи у відповідь старі пасивні мовні прийоми із “загратованим” смислом. Проголошене слово характеризує не тільки людину, а й суспільство, в якому вона живе.

Усі ми живемо в мовному середовищі – логосфері, і, звичайно, для кожного з нас є важливими не лише чисте повітря, вода і їжа, але й чистий мовленнєвий простір.

Роль логосфери у формуванні внутрішнього світу особистості величезна. Люди виховуються не тільки в певній політичній, моральній, естетичній тощо атмосфері, яка виробляє їх відповідні погляди і переконання; вони виховуються і в *мовленнєвій логосфері*, під впливом якої перш за все і складається їх логічна культура.

Будучи для кожної окремої особистості спочатку досить вузькою (коло осіб, що контактують з людиною в дитячі роки), логосфера поступово розширюється і з деякого періоду починає включати в себе не тільки безпосередні, а й опосередковані форми інтелектуально-мовного спілкування. Логосфера сучасного суспільства значною мірою визначається функціонуванням так званих повідомлень колективної спрямованості – книг, періодичних видань, теле- і радіопередач. Вони не лише є носіями будь-якої конкретної (політичної, наукової, технічної) інформації, але побічно формують навички мислення, привчають виконувати різні інтелектуальні операції, розвивають логічну культуру особистості і суспільства.

Степанов Ю. С. визначає зміст поняття *логосфера* у двох значеннях. У більш широкому значенні – вся величезна галузь культури, що наповнена “словами та ідеями”. У більш вузькому сенсі “логосфера” – це зовсім не безладне скупчення таких речей, як сама мова, мовлення, думка і всі продукти мовленнєвої і розумової діяльності, які мають значення для певної культури і складають її істотну область. Це принципи організації кожного предмета і принципи організації цих предметів всередині мовленнєво-мисленнєвої сфери культури. Під логосферою розуміється “єдина структура думки й мови”, загальні принципи, які визначають мовленнєво-мисленнєву структуру (Степанов, 1997).

На думку А. К. Михальської, *логосфера* – це “мовленнєво-мисленнєва галузь культури”, “величезна галузь культури, наповнена словами та ідеями”, “єдина структура думки й мови, загальні принципи, які визначають цю мовленнєво-мисленнєву, або мисленнєво-мовленнєву, структуру. (Михальська, 1996).

Основною процесу формування культури учнів має стати *логосфера*, де слово функціонує як естетичний феномен. *Естетична логосфера* відображає особистісні переживання учнів і

трансформує в їхнє життя загальнолюдські норми і цінності. Її мета – вивести людину зі сфери внутрішньої у зовнішній світ, в якому відбудеться зустріч з іншими людьми.

Н. Є. Миропольська визначає особливості формування художньої культури учнів засобами мистецтва слова, розкриває феномен естетичної логосфери. Завданням естетичної логосфери вона вбачає – навчити учня орієнтуватися у смислі слова, актуалізуючи його у свідомості. Естетична логосфера школи розраховує на взаємодію дитини з мовним середовищем, яке допоможе їй перейти від чуттєвого сприйняття світу до інтелектуальної творчої діяльності, і визнає культурну цінність мови завдяки перспективі необмеженого розкриття значень слова, які кожний із сприймаючих осягає індивідуально. (Миропольська, 2015). Вона презентує філософію слова, його онтологічний смисл, етику та естетику у їх сукупній цільності. Мовлення – постійна споконвічна якість буття, і естетична логосфера має сприяти оволодінню високим рівнем цієї якості, допомогти становленню та здійсненню кращого, що є в людині.

Естетична логосфера є явищем педагогічного процесу, в якому слово існує як естетичний феномен, вступає в об'єктно-суб'єктні відносини з культурою, ґрунтується на повній репрезентації мови, історії, етики, естетики тощо, а також у повсякденному житті (Миропольська, 2015).

Формуванню естетичної логосфери школярів, на думку Н. Є. Миропольської, сприятимуть такі принципи її організації:

- *лінгвокультурології*, що має допомогти учням засвоїти духовні цінності народу;
- *естетичної актуалізації мовних одиниць*, спрямованої на формування здібностей коректно висловлювати свою думку та адекватно сприймати висловлювання інших;
- *організації мовної творчості*, що сприятиме оволодінню мистецтвом слова, здатністю виражати нові думки та готовністю сприймати їх від інших.

Для забезпечення механізмів формування естетичної логосфери учнів ми пропонуємо скористатися попереднім емпіричним і теоретичним досвідом, який знайшов найбільш повне відображення в напрямку прикладної психології, що отримав назву нейролінгвістика.

Нейролінгвістика сьогодні вже багато в чому показала свою ефективність і проникла практично в усі сфери життя, почала впроваджуватися і в систему освіти. З огляду на найширші можливості нейролінгвістики, потрібна адаптація її до процесу навчання, переведення в систему технологій, які зможуть використовувати вчителі навчальних закладів, оскільки нейролінгвістика вивчає структуру мислення, розвиток мовлення, уваги, пам'яті, сприймання світу людиною.

Використання методик нейролінгвістики у формуванні естетичної логосфери учнів стимулює їх мовленнєво-творчу активність, яка зумовлює креативне використання змісту синтаксичного матеріалу для формулювання власних висловлювань. Творчість – це завжди привнесення чогось нового в навчальний процес, що призводить до самозміни, стимулює розвиток самоорганізації.

Кожний учень має до чогось певні здібності. Завдання вчителя, використовуючи методи і прийоми нейролінгвістики, відшукати найменші пагінці таланту, розвивати їх. Адже в майбутньому кожній дитині стануть у пригоді міцна пам'ять, точність, хороший смак, образне мовлення.

Використання технологій нейролінгвістики в процесі формування естетичної логосфери учнів – це особливо організована послідовність дій, яка відповідає наступним умовам:

- дають очікувані результати спілкування з врахуванням сенсорного каналу сприймання інформації;
- відповідають техніці “крок за кроком”;
- техніка не залежить від конкретного змісту та форми організації, тому має універсальне застосування.

Нейролінгвістику часто називають мистецтвом і наукою вдосконалення особистості, оскільки дає змогу керувати станом своєї психіки, вчить поєднувати свої цінності і переконання з відповідними бажаними результатами.

Згідно з даними нейролінгвістики, людина отримує, кодує і зберігає інформацію, користуючись чотирма основними системами уявлення:

- візуальна – у вигляді образів (домінує зір);
- аудіальна – у вигляді звуків і слів (домінує слух);
- кінестетична – (домінують рухові відчуття);
- дегітальна – (переважають узагальнені уявлення, розумові процеси) (Бендлер, Гриндер, 1977).

Такий поділ відповідає описаним П. П. Блонським видам пам'яті: моторна пам'ять або пам'ять-звичка, образна пам'ять або пам'ять-уява, логічна пам'ять або пам'ять-розповідь (Блонський, 1969).

Знання того, яка система уявлень переважає у того чи іншого учня, надасть можливість учителеві більш ефективно організувати подання інформації і полегшить процес запам'ятовування учнями нової інформації, а також усуне бар'єри на шляху до отримання нових знань, які часто пов'язані з "несумісністю" обраного викладачем способу роботи і провідною модальністю учня.

Отже, нами висунуто припущення, що врахування бажаних сенсорних каналів сприйняття інформації слухачів і їх домінуючих репрезентативних систем в процесі розвитку культури мовлення учнів дасть змогу істотно підвищити ефективність формування естетичної логосфери молодших школярів.

Для перевірки ефективності формування естетичної логосфери учнів на засадах нейролінгвістики було проведено експериментальне дослідження, в якому взяли участь 60 учнів 3-го класу. Респондентів було поділено на дві групи: контрольну та експериментальну. На уроках розвитку мовлення учнів експериментальної групи розташовували у класній кімнаті на задалегідь певні місця залежно від їх пріоритетного сенсорного каналу сприйняття інформації; використовували вербальні та невербальні методи комунікації у процесі підстроювання і ведення групи під час навчальних занять; застосовували мультимодальну подачу навчальної інформації, залучали всі репрезентативні системи школярів і їх стилі навчання; застосовували модель нейролінгвістики (модель ТОТЕ); діти виконували диференційовані завдання з формування естетики мовлення відповідно до їх провідного сенсорного каналу сприйняття інформації.

Результати дослідження підтвердили висунуте припущення про те, що врахування нейролінгвістичних особливостей сприйняття інформації підвищить рівень сформованості естетичної логосфери учнів. Так, мовлення дітей експериментальної групи стало більш насичене образними виразами, вони використовували у власних висловлюваннях кращі зразки художньо-естетичної творчості, вміли доречно висловити свою думку, відповідно до ситуації спілкування.

Завдяки обґрунтованим принципам і умовам в учнів сформувалася естетична позиція, яка спрямовувала їх на власну творчість, передбачала здатність бути співпричетним до інших, стимулювала високі духовні вчинки.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, можемо стверджувати, що ефективність формування естетичної логосфери учнів може бути більш ефективною, за таких умов:

– якщо у педагогічний процес впроваджений комплекс діагностичних методів і моделей визначення пріоритетного сенсорного каналу сприйняття інформації і домінуючої репрезентативної системи слухачів, що дають змогу в процесі розвитку культури мовлення найбільш ефективно використовувати методи і моделі нейролінгвістики;

– якщо вчитель володіє навичками спостереження та аналізу поведінкових макро- і мікросигналів учнів для визначення модальності розумового процесу, встановлення рапорту зі школярами через підстроювання, надання їм допомоги у відтворенні або досягненні позитивного стану і когнітивних патернів, пов'язаних із навчанням;

– якщо розташування учнів у класі здійснюється залежно від їх пріоритетного сенсорного каналу;

– якщо формування культури мистецтва слова в учнів здійснюється на основі рефреміну, ведення учнів відповідно до їхніх репрезентативних систем сприймання, усвідомлення та подання інформації;

– якщо в процесі навчання використовується комплекс диференційованих методів і моделей нейролінгвістики на основі зворотного зв'язку, які передбачають максимальне використання всіх репрезентативних систем слухачів і їх стилів навчання, поліпшення їхніх психофізіологічних показників.

Отже, методика навчання української мови учнів та формування культури їхнього мовлення має передбачати моделювання педагогічного процесу в оптимальному поєднанні традиційних та інноваційних методів, прийомів та засобів навчання, що включають методи і прийоми нейролінгвістики, спрямовані на розвиток естетичної логосфери школярів, що дозволило б реалізувати їхні потреби у різних сферах життя.

Використана література:

1. Grinder John., Richard Bandler, and Judith Delozier. Patterns of the Hypnotic Techniques of Milton

- Н. Erickson, M. D. Volume II. Cupertino, CA : Meta Publications, 1977. 276 с.
2. Блонский Павел Петрович // Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / под ред. А.М. Прохоров, 3-е изд. Москва : Советская энциклопедия, 1969. 256 с.
 3. Гумбольдт В. Фон. Избранные труды по языкознанию. Москва, 1984. 196 с.
 4. Миропольська Н. Є. Естетико-виховні технології: теоретичні передумови дослідження. *Мистецтво і освіта*. 2015. № 3. С. 2-7.
 5. Михальская А. К. Основы риторики: Мысль и слово. Учебное издание. Москва : Изд-во "Просвещение", 1996. 230 с.
 6. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Москва : Языки русской культуры, 1997. 824 с.

References :

1. Grinder John., Richard Bandler, and Judith Delozier. Patterns of the Hypnotic Techniques of Milton H. Erickson, M. D. Volume II. Cupertino, CA : Meta Publications, 1977. 276 s.
2. Blonskij Pavel Petrovich // Bolshaya sovetskaya enciklopediya : [v 30 t.] / pod red. A.M. Prohorov, 3-e izd. Moskva : Sovetskaya enciklopediya, 1969. 256 s.
3. Gumboldt V. Fon. Izbrannye trudy po yazykoznaniiyu. Moskva, 1984. 196 s.
4. Myropolska N. Ye. Estetyko-vykhovni tekhnolohii: teoretychni peredumovy doslidzhennia. Mystetstvo i osvita. 2015. № 3. S. 2-7.
5. Mihalskaya A. K. Osnovy ritoriki: Mysl i slovo. Uchebnoe izdanie. Moskva : Izd-vo "Prosveshenie", 1996. 230 s.
6. Stepanov Yu. S. Konstanty: Slovar russkoj kultury. Moskva : Yazyki russkoj kultury, 1997. 824 s.

Порядченко Л. А. Использование нейролингвистики как средства формирования эстетической логосферы учеников начальной школы.

В статье осуществлен теоретический анализ проблемы формирования культуры речи (эстетической логосферы) учеников начальных классов на основе нейролингвистики. Определено, что "эстетическая логосфера" – это феномен, который отображает переживание личности через трансформацию в ее жизнь общечеловеческих норм и ценностей. Эстетическая логосфера призвана вывести человека из сферы внутренней во внешний мир, в котором состоится встреча с другими людьми. Осуществлен теоретический анализ особенностей технологий нейролингвистики и практики ее использования в учебно-воспитательном процессе молодого поколения. Выдвинуто предположение о том, что учет психолингвистических особенностей приоритетного сенсорного канала слушателей: репрезентативных систем (аудиальных, визуальных, кинестетических и дегитальных), на основе которых происходит восприятие и воссоздание личностью информации, – даст возможность учителям начальных классов в совершенстве сформировать эстетическую логосферу нового поколения.

Ключевые слова: нейролингвистическое программирование, культура речи, логосфера, эстетическая логосфера, репрезентативные системы: аудиальная, визуальная, кинестетическая, дегитальная.

Poriadchenko L. A. The use of neurolinguistic as a means of aesthetic logosphere formation in primary school students.

The article deals with theoretical analysis of the problem of speech culture formation (aesthetic logosphere) in primary school students on the basis of neurolinguistic technologies. Here are characterized the essence and content of the concepts "logos", "logosphere", which are represented in modern linguistic science. It is determined that "logos" (word) is an effective force that provides transformation of thinking (thought) into life; "logosphere" is a huge branch of culture filled with words and ideas which includes the principles of each subject organization and the principles of organizing these subjects within the speech and thought sphere of culture; "aesthetic logosphere" is a phenomenon that reflects the experience of personality through transformation of universal norms and values in the life. The aesthetic logosphere is designed to bring a person from the internal sphere into the outside world in which a meeting with other people will take place. The theoretical analysis of the features of neurolinguistic technologies and their usage in the educational process of the younger generation is carried out. The great attention in the work is paid on the idea that the use of neuro-linguistic technologies in the process of aesthetic logosphere formation in primary school students will contribute to the formation of aesthetics, expressiveness of schoolchildren's words, students' cultural and linguistic enrichment, and awareness of the role of language in achieving the set goals. The assumption is made that consideration of psycholinguistic features of the priority sensor channel of listeners: representative systems (audio, visual, kinesthetic and digital) on the basis of which the perception and reproduction of information by personality takes place will enable primary school teachers to form perfectly the aesthetic logosphere of the younger generation.

Keywords: neurolinguistic programming, speech culture, logosphere, aesthetic logosphere, representative systems: audial, visual, kinesthetic, digital.